WIKIPEDIA

# Tofan kieli

**Tofan kieli** (aikaisempi nimitys *karagassi*; tofaksi *тоъфа дыл*, *tofa dıl*) on Venäjällä Irkutskin alueella asuvien tofalarien puhuma turkkilainen kieli.

| Tofan kieli | |
|---|---|
| **Oma nimi** | Тоъфа |
| **Muu nimi** | Tofalarin kieli |
| **Tiedot** | |
| **Alue** | Venäjä<br>Irkutsk ja sen lähialue |
| **Puhujia** | 30 |
| **Kirjaimisto** | kyrillinen |
| **Kielitieteellinen luokitus** | |
| **Kielikunta** | Turkkilaiset kielet |
| **Kielikoodit** | |
| **ISO 639-1** | *ei ole* |
| **ISO 639-2** | tyv |
| **ISO 639-3** | kim (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=kim) |
| | Ohje |

## Sisällysluettelo



## Levinneisyys ja puhujamäärä

Tofalarit asuvat Sajanvuoriston itäosassa Tuvan ja Krasnojarskin aluepiirin rajalla Irkutskin alueen Nižneudinskin piirissä. Tofalarien asuttamia taajamia ovat Alygdžer, Nerha ja Verhnjaja Gutara.[1]

Vuonna 1989 Venäjällä laskettiin olevan 722 tofalaria ja 323 tofan kielen puhujaa.[2] Kansallisuudeltaan tofalareista 42,8 % ilmoitti äidinkielekseen tofan ja 55,5 % venäjän.[3] Vuoden 2002 väestölaskennassa rekisteröitiin 837 tofalaria[4] ja 378 tofan puhujaa.[5] Tarkempi tilasto osoittaa, että Irkutskin alueen 723 tofalarista kaikki osaavat venäjää, mutta vain 114 puhuu tofaa.[6]

Vuoden 2010 väestönlaskennan mukaan Venäjällä on 93 tofan puhujaa[7].

## Historia ja murteet

Perinteisen luokittelun mukaan tofa kuuluu turkkilaisten kielten uiguurilais-oguusilaisen ryhmän uiguurilais-tukyilaiseen alaryhmään. Sen lähin sukukieli on tuva, jonka murteena sitä voidaan myös pitää.[8] Uudemman näkemyksen mukaan tofa, tuva sekä Mongolian alueella puhuttavat uiguuri-urjanhai ja tsaatan muodostavat sajanilaisen alaryhmän.[1]

Tofan kielessä on säilynyt paljon muinaisturkkilaisia ja muinaisuiguurilaisia piirteitä. Fonetiikassa on havaittavissa kettiläinen substraatti. Sanastossa on vaikutteita mongolista, burjaatista ja venäjästä. Murre-erot ovat vähäisiä.[9]

Ensimmäinen tofan kielen tutkija oli suomalainen M. A. Castrén, jonka kielioppi ja sanasto julkaistiin vuonna 1857.[10]

## Kirjakieli

Vuonna 1989 laadittiin kyrilliseen kirjaimistoon perustuva, lisämerkein täydennetty tofan kirjaimisto. Sen jälkeen tofaksi on julkaistu muutamia äidinkielen oppikirjoja. Kieltä opetetaan aineena kolmessa koulussa.[11]

*Tofan kirjaimisto*

| | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|
| А а | Б б | В в | Г г | Ғ ғ | Д д | Е е | Ә ә |
| Ё ё | Ж ж | З з | И и | І і | Й й | К к | Қ қ |
| Л л | М м | Н н | Ң ң | О о | Ө ө | П п | Р р |
| С с | Т т | У у | Ү ү | Ф ф | Х х | Һ һ | Ц ц |
| Ч ч | Ҷ ҷ | Ш ш | Щ щ | Ъ ъ | Ы ы | Ь ь | Э э |
| Ю ю | Я я | | | | | | |

## Nykytilanne

Elvyttämistoimista huolimatta tofan kieltä voidaan pitää kuolevana kielenä. Sitä käyttävät etupäässä vanhukset. Asiantuntija-arvion mukaan tofaa puhuu sujuvasti alle 2 % tofalareista.[12]

## Lähteet


1. *Jazyki Rossijskoi Federatsii i sosednih gosudarstv. Tom 3*, s. 107. Moskva: Nauka, 2005. ISBN 5-02-011237-2.
2. *Pismennyje jazyki mira: Jazyki Rossijskoi Federatsii. Sotsiolingvistitšeskaja entsiklopedija. Kniga 2*, s. 253–254. Moskva: Academia, 2003. ISBN 5-87444-191-3.
3. *Narody Rossii: entsiklopedija*, s. 442. Moskva: Bolšaja Rossijskaja entsiklopedija, 1994. ISBN 5-85270-082-7.
4. Vserossijskaja perepis naselenija 2002 goda. 4.1. Natsionalnyi sostav naselenija. (http://perepis2002.ru/ct/doc/TOM_04_01.xls) *perepis2002.ru*. Viitattu 25.6.2009. (venäjäksi)
5. Vserossijskaja perepis naselenija 2002 goda. 4.4. Rasprostranjonnost vladenija jazykami (krome russkogo). (http://perepis2002.ru/ct/doc/TOM_04_04.xls) *perepis2002.ru*. Viitattu 25.6.2009. (venäjäksi)
6. Vserossijskaja perepis naselenija 2002 goda. 13.2. Naselenije korennyh malotšislennyh narodov po territorijam preimuštšestvennogo proživanija KMN i vladeniju jazykami. (http://perepis2002.ru/ct/doc/TOM_13_02.xls) *perepis2002.ru*. Viitattu 25.6.2009. (venäjäksi)
7. Naselenije Rossijskoi Federatsii po vladeniju jazykami (http://www.gks.ru/free_doc/new_site/population/demo/per-itog/tab6.xls) *gks.ru*. Viitattu 20.1.2012. (venäjäksi)
8. Baskakov, N.A.: *Tjurkskije jazyki*, s. 194. Moskva: KomKniga, 2006. ISBN 5-484-00515-9.
9. *Jazyki Rossijskoi Federatsii i sosednih gosudarstv. Tom 3*, s. 108. Moskva: Nauka, 2005. ISBN 5-02-011237-2.
10. *Iso tietosanakirja 6*, s. 103. Helskinki: Otava, 1934.
11. *Pismennyje jazyki mira: Jazyki Rossijskoi Federatsii. Sotsiolingvistitšeskaja entsiklopedija. Kniga 2*, s. 495–498. Moskva: Academia, 2003. ISBN 5-87444-191-3.
12. *Pismennyje jazyki mira: Jazyki Rossijskoi Federatsii. Sotsiolingvistitšeskaja entsiklopedija. Kniga 2*, s. 501. Moskva: Academia, 2003. ISBN 5-87444-191-3.

## Aiheesta muualla

- Endangered Languages of Siberia: The Tofa Language (http://lingsib.iea.ras.ru/en/languages/tofa.shtml) (englanniksi)
- Ethnologue: Karagas (http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=kim) (englanniksi)

**Turkkilaiset kielet**

azeri | baškiiri | dolgaani | gagauzi | hakassi | haladži | jakuutti | karaiimi | karakalpakki | karatšai-balkaari | kaškai | kazakki | krimintataari | kumykki | nogai | salaari | šoori | tataari | tofa | tšuvassi | turkki | turkmeeni | tuva | uiguuri | uzbekki